

het historische Rusland en het Rusland van nu, en net als in zijn *NRC*-stukken benoemt Krielaars ook hier niet wat kritische twintigers en dertigers onder Pochtin onderscheidt van, zeg, Tsjechov in de jaren 1870. Die twintigers en dertigers zouden besmuikt lachen bij het lezen van zijn overtuiging dat 'Rusland veel toegewijder en slaafser is jegens het hogere ... dan de rest van Europa'; of bij zijn instemmend citeren van de omstrede historicus Orlando Figes, met wie hij bespreekt wat 'typisch Russisch' is aan *Oom Vanja* en aan 'het hart ... van de Russische cultuur' (p. 354). Dat er zoiets bestaat als een 'typisch Russische,' 'slaafse' mentaliteit: met die overtuigingen moet je bij de hoger opgeleide, kritische Rus in 2014 niet aankomen. Die Rus gelooft simpelweg niet in een volksaard, en zij of hij is minstens zo gevormd door het postmodernisme, het kapitalisme en door globalisering als door de nationaal-historische invloeden die Krielaars interesseren.

Toch is *Het brillettje van Tsjechov* een belangrijk boek. Krielaars kijkt namelijk aandachtig naar de mensen die hij tegenkomt en de plekken die hij bezoekt. Meer dan in zijn Ruslandstukken voor *NRC* zijn de Ruslandschetsen die hij in dit boek maakt sfeerschetsen, die er uitstekend in slagen om de onweerstaanbare aantrekkingskracht van post-Sovjet-Rusland te vangen. In tegenstelling tot zijn stukken voor de krant – een nieuwsmedium, waarin het kleine verhaal bredere sociale ontwikkelingen illustreert – neemt Krielaars in dit boek de tijd

voor persoonlijke en landschappelijke details. Voor die details heeft hij een scherp oog, en ze dienen maar ten dele tot input voor zijn conclusie over historische parallellen. Krielaars vertelt met zijn *Brillettje* ook gewoon een mooi, genuanceerd en goed geïnformeerd verhaal over het Rusland van toen en van nu. Niet voor niets was dit het eerste boek in tijden dat ervoor zorgde dat ik stante pede een nieuw retourtje Moskou wilde kopen.

In de PR campagne rondom dit boek benadrukken Krielaars en zijn uitgever dat je het moet lezen om het Rusland van nu te begrijpen. Dat is een slimme marketingzet – maar het is ook waar. Met *Het brillettje van Tsjechov* reis je als lezer door een historisch én een actueel Rusland, en samen zorgen die twee knap gecombineerde reizen voor veel reisplezier.

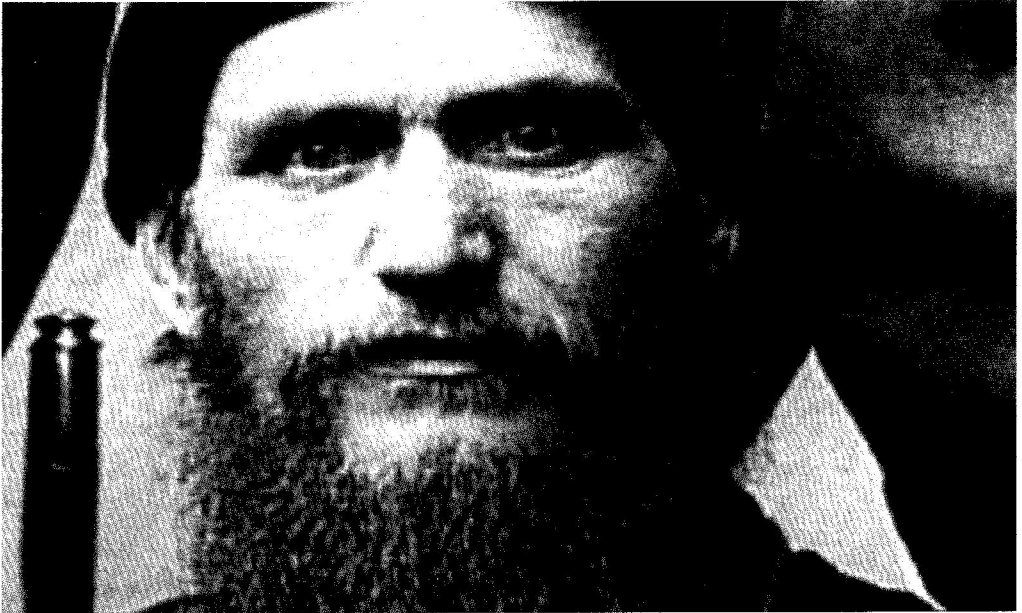
Ellen Rutten

Ton Jansen, *De Balkan is geen oorlog waard'. Raspoetin, Rusland en de Eerste Wereldoorlog. De moordaanslag van 12 juli 1914*. Palladion, Bergen op Zoom 2014, 144 blz.

...ik zeg het nog eens: er hangt een dreigende wolk boven Rusland, rampspoed, veel leed, duisternis en geen lichtpuntje, een onmetelijke zee van tranen en bloed. Wat zal ik zeggen, woorden schieten tekort, een onbeschrijflijke verschrikking. Ik weet dat iedereen oorlog van jou wil, zelfs je meest getrouwen, zonder te weten dat dat de ondergang betekent. God straft zwaar: als hij een mens zijn verstand ontnemt, is dat het begin van het einde. Jij bent de tsaar, de vader van het volk, laat dwazen niet zegevieren en zichzelf en het volk te gronde richten. Stel dat ze in Duitsland overwinnen, er Rusland dan? Het zal in tijden niet zoveel te lijden hebben gehad, één groot bloedbad, één groot slagveld, eindeloze droefenis...

Dit schreef Grigori Raspoetin aan tsaar Nikolaas II aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog. In *'De Balkan is geen oorlog waard'*. *Raspoetin. Rusland en de Eerste Wereldoorlog. De moordaanslag van 12 juli 1914* beschrijft Ton Jansen het plot tegen Raspoetin waar verschillende partijen indirect bij betrokken waren. In 1914 werd Raspoetin door de half waanzinnige Chionia Goeseva met messteken zwaar gewond. Raspoetin overleefde de aanslag, maar moest lange tijd in een ziekenhuis worden opgenomen.

Nadat Franz Ferdinand en zijn vrouw op 28 juni in Sarajevo waren gedood vreesden Raspoetins (politieke) vijanden, dat de tsaar geen

Grigori Raspoetin

algemene mobilisatie zou afkondigen. Raspoetin was in de directe omgeving van de tsaar een van de weinige tegenstanders van een oorlog en in staat om de tsaar te beïnvloeden. Jansen beweert in zijn boek dat als Raspoetin in deze cruciale tijd niet gewond in een ziekenhuis had gelegen, tsaar Nikolaas II waarschijnlijk gezwicht zou zijn voor Raspoetins argumenten en de hele oorlog en daardoor waarschijnlijk ook de revolutie van 1917 niet zou hebben plaatsgevonden.

Die vijanden in 1914 waren ooit vrienden van Raspoetin geweest, mensen die eerder deze boer-monnik uit een dorp in Siberië, een man met opmerkelijk hypnotiserende en helende gaven, als ongevaarlijk hadden beschouwd. Die vrienden van weleer waren bijvoorbeeld priestermonnik Iliodor, die Raspoetin ooit had geïntroduceerd aan het hof van de tsaar, de 'zwarte prinsessen' (uit Montenegro) Militsa en Anastasia, die behalve in occulte zaken ook zeer geïnteresseerd waren in macht en Ruslands steun aan de Balkan nastreefden. Militsa trouwde de achteroom van Nikolaas II: de invloedrijke grootvorst Nikolaj Nikolajevitsj, die later in 1914 opperbevelhebber van het Russische leger werd en nauwe banden had met Vladimir Dzojenkovski, sinds 1913 onderminister van Binnenlandse Zaken en als zodanig commandant van zowel de gewone als de geheime politie. Aanvankelijk voelden deze partijen zich in hun persoonlijke en politieke ambities gesteund

door Raspoetin. Maar toen Raspoetin steeds meer invloed aan het hof kreeg en men zich juist door hem tegengewerkt voelde, zon men op een manier op hem uit te schakelen.

Behalve de hierboven genoemde personen speelt in Jansens verhaal rond de aanslag op Raspoetin ook de zogenaamde Camarilla, een groep extreemrechtse, monarchistisch georiënteerde, vaak zeer antisemitische lieden uit de hogere kringen, een belangrijke rol. Dat er een complot tegen Raspoetin werd gesmeed blijkt volgens Jansen ook uit het feit dat er enkele dagen voor de aanslag een journalist voortdurend in de buurt van Raspoetin rondliep en getipt zou zijn om een interessante reportage te kunnen schrijven. Hij was zeer waarschijnlijk op de hoogte van wat er zou gaan gebeuren.

Tsaar Nikolaas II wordt in dit boek geschetst als een besluiteloos iemand, een man die voortdurend van koers veranderde en zich snel liet intimideren door zijn omgeving (de eerste tien jaar van zijn regering kwam hij bijvoorbeeld zijn studeerkamer nauwelijks uit, bang voor een confrontatie met een van zijn 'ooms'). Grote invloed op hem had bijvoorbeeld zijn bijna twee meter lange 'oom' Nikolaj Nikolajevitsj die een groot voorstander van Ruslands deelname aan de oorlog was. Raspoetin was, in tegenstelling tot de meeste politici, juist tegen de oorlog en inmenging in Balkanzaken, maar wel een van de weinigen naar wie Nikolaas

nog luisterde. Op de dag (2 augustus) dat Nikolaas de beslissing over de mobilisatie nam had hij eerst nog besloten tot geen mobilisatie. Vervolgens had hij gezorgd dat zijn vrouw, de tsarin Aleksandra, niet in zijn buurt was en was hij door toedoen van zijn 'oom' toch weer overstag gegaan. Aleksandra die zeer op de hand van Raspoetin was, onder meer omdat de laatste haar zoon, die leed aan een bloederziekte, diverse malen op onverklaarbare wijze had genezen, hoorde het nieuws over de mobilisatie van een hofdame. 'Ze viel neer op de sofa en zei snikkend: "t Is gebeurd, we hebben oorlog en ik heb er niets van geweten".'

Na de revolutie van 1917 verdwenen de archieven over Raspoetin voor lange tijd, totdat ze in 1995 in Londen bij een veilinghuis opgekocht werden door de cellist Mstislav Rostropovich, die de dossiers weer schonk aan de schrijver Edvard Radtsjinski. Jansen maakt herhaaldelijk gebruik van diens werken over Raspoetin, naast het onvoltooid werk van Andrej Amalrik, sfeertekeningen

van Zinaïda Hippus en Raspoetins dochter Maria, en verder diverse geschiedschrijvers. Het notenapparaat is zeer uitgebreid en van sommige gebeurtenissen bestaan van-moment-tot-moment opnames.

Bij een tweede aanslag, eind 1916, ruim twee jaar later, kwam Raspoetin wel om. In zijn profetische 'afscheidsbrief' die na zijn dood door zijn secretaris werd overhandigd aan de tsarina schreef Raspoetin: *Tsaar der Russische landen, als gij het klokken hoort, dat u de dood van Grigori verkondigt, bedenk dan: wanneer de moord door uw verwanten is bedreven, zal niemand uit Uw familie, dat wil zeggen van Uw kinderen en verwanten, langer dan twee jaren leven. Het Russische volk zal hen doden. [...] Ik ben niet meer onder de levenden. Bid, bid! Behoed uw uitverkoren geslacht!* Binnen drie maanden werd Nikolaas afgezet en anderhalf jaar later werd de tsaar met vrouw en kinderen door de bolsjewieken vermoord.

Eveline Citron-Schlatmann